

# Sait Çetinođlu: Diyarbakır/Ergani [Argana] Sancağında 1915 Soykırımı ve Ermeni Mülk- lerinin Paylaşımı

Posted on 05/09/2017



1915 Soykırımı öncesinde Diyarbakır/Ergani [Argana] Maden Sancağında 50 kadar yerleşim yerine dağılmış 38430 Ermeni yaşamaktadır. Tarıma elverişli alanları ve Bakır madeni ile zengin bu yörede Dicle'nin kıyısında 3300 Ermeni'nin yaşadığı merkez yer alıyordu. Ergani'nin rahatlıkla bir Ermeni şehri olduğunu söylemek mümkündür. Sancağın mutasarrıfının da Ermeni olması bir tesadüf değildir.

Savaş döneminde ki ilk Mutasarrıfı Dikran Bey(1) 28 Ekimde görevinden alınır. Yerine atanan Nazmi Bey(2) bölgedeki Ermeni tasfiyesini düzenler ve uygulatır.

Merkez ve 10 kazanın Ermenileri (10559 kişi) 1915'in temmuzunda katledilirler. Çüngüş halkı ile birlikte Yudan Dere denilen yerde öldürülmüşlerdir. Gölcük'te bir şahit kurtulabilmiştir. 4 haziran akşamı Müdür Beyzade Ali tarafından Harput'tan getirilmiş 70 milis tarafından çepeçevre sarılır ve 16 yaşından büyük tüm erkek nüfus tutuklanarak bir ahıra kapatılıp sistematik işkenceden geçirilir. Amaç gizledikleri silahları itiraf ettirmektir.

Tutuklanan tüm erkekler milisler tarafından bilinmeyen bir yöne götürülürler. 7 Temmuz günü tehciri düzenleyen memurlar, Türk çeteler ve Kürtler eşliğinde Gölcük'e gelirler. Ev ve muhacirler sayılarak tüm mallara el konur. Onlara Halep'e nakledilecekleri söylenir. Halil Ağa ile oğulları Mehmed ve Abdullah adamlarıyla beraber bu operasyonların başlıca yöneticileridir. İlk kabile 70 kadar aileden oluşur ve gölün kıyısını takip ederek doğuya gider. Kalan 30 aileyi kapsayan ikinci kabile 9 Temmuz günü yola çıkarılır. Vilayet emrine göre 12 yaşından küçük erkek çocuklarının evlat edinilmesine izin çıkmıştır. Kadınlarda yaş sınırlaması yoktur. Ancak anında İslamı kabul etmeli ve yabancı ülkede, özellikle ABD'de ailesi olmamalıdır. Alışılmış evlat edinme kuralları uygulanır. Bir memur yeni müminleri kaydeder.

Gölcük kuzeyden güneye bir geçit yeridir. Ermeni sürgünler bu geçitten sağ olarak çıkamamışlardır. Tanıklıklar, gölün güney kıyısının büyük bir insan mezbahası olduğunu naklederler. Harput'tan ve Mamuret ül Aziz vilayetinden gönderilen sürgünler orada katledilmişlerdir. Aşağıda 1915 Soykırımında yerel eşrafın gaspından sonra kalan miktarları gösterir Ermeni mülkleri listelenmiştir. Listenin uzunluğu dikkat çekicidir. Bu mülklerin şimdi kimlerin işgalinde olduğu sorusunun 2015'e 2 kala bir anlamı var mıdır?

Katliamların planlayıcı ve organizatörlerinden mebus Feyzi Bey, el koyduğu birçok köyün, akarın, taşınmazın, paranın ve ziynet eşyasının yanında Ergani'de 1915 öncesi 600 işçinin çalıştığı Kazancıyan'ın bakır madeni işletmesine de el koyar. Soykırımdaki başarısından dolayı Pirinçizade ailesinin el koyduğu -1915 yılında 600 işçinin çalıştığı - işletme o dönem için çok büyük bir işletmedir.

Dipnotlar:

(1) Dikran Mardirosyan, Mardiros Efendi'nin oğludur. 13 Eylül 1862 de İstanbul'da doğdu. Ermeni Mektebi'nde orta, Mülkiye'nin İdâdî Kısım'nda lise öğrenimini tamamladı. Ekim 1885'de Yüksek Kısım'dan mezun oldu. 23 Ocak 1886'da Ticâret ve Nâfia Nezâreti Terceme-

i Fünün Kalemi Kâtibliği'ne tayin edilerek Devlet hizmetine girdi. Bu dâirenin lâğvedilmesi üzerine, Haziran 1887'de Posta ve Telgraf Nezâreti Tahrîrât-ı Ecnebiyye (= Yabancı Dil'de Yazışmalar) Kalemi Kâtibliği'ne nakledildi. 13 Nisan 1902'de Nezâret Mesâiih-i Ecnebiyye (= Yabancıların Posta İşleri) Kalemi 1. Kâtibliği'ne getirildi. Meşrutiyetin ilânından sonra idare mesleğine geçti. 21 Nisan 1909'da terfian Mâmuretülaziz (= Elazığ Vilâyeti) Vali Muâvinliği'ne gönderildi. 25 Ağustos 1909'da "Tensikat Kanunu" gereğince bu vazifeden açığa çıkarıldı ise de ehliyeti nazara alınarak 13 Haziran 1910'da Dedeağaç, 9 Kasım 1911'de Gümüşhane Sancakları Mutasarrıflıklarına atandı. 5 Şubat 1912'de Gümüşhane Mutasarrıflığından azledildi. 2 yıla yakın mazuliyet maaşı aldıktan sonra, 3 Eylül 1914'de Ergani Sancağı Mutasarrıflığına gönderildi. Bu vazifede iken "18 Nisan 1330 tarihli Memurîn-i Dâhiliyye Hakkında Muvakkat Kanun"a göre 11 Kasım 1914'de emekliye sevk edildi. Şûrây-ı Devlet'te (= Danıştay) açtığı dâvayı kazandığından emeklilik tasarrufu kaldırıldı. 1 Mart 1919'da Karahisar-ı Şarkî Mutasarrıflığına tayin edildi. 12 Ekim 1919'da bu vazifeden de azledildi. Uzun süre mazuliyet maaşı alıp açıkta kaldıktan sonra 1 Mayıs 1925'de T.C. Dâhiliye Vekâleti'nce emekliye sevk edildi. 1940'da İstanbul'da Yedikule Ermeni Hastahânesinde vefat etti. Evli olup Mardik ve Harutyun adlarında iki oğlu vardı. Mardik Newyork'da Lraber adında Ermenice bir gazete çıkarıyordu. Ana dili olan Ermenice'den başka Fransızca'ya da vâkıftı. 1903'de "Gümüş Liyâkat" madalyası ile taltif edildi. 1908'de "Saniye" rütbesinin 1. Sınıfına yükseldi.

(2) Hüseyin Nazmi, 1867'de İstanbul'da doğdu. 11 Kasım 1915'de Ergani Sancakları Mutasarrıflıklarına getirildi. 6 Ekim 1916'da Ergani Mutasarrıflığından azledildi. 12 Ekim 1916'da da emekliye sevk edildi. Vefat târihi tesbât edilemedi.

[Ergani sancağında Ermeni emval-i metrukelerinden 1915 Soykırımındaki yerel eşrafın gaspından sonra 1924 yılına kalan miktarları gösteren liste](#)